

și ele de oblomovism, chiar dacă sunt o formă de antioblomovism, căci fuga secolului, marea alergare a mileniului trei nu se știe ce va aduce. Oblomov pare că știa. Noi nu avem decât să aflăm, dacă vom accepta provocarea lui Iacob Florea de a regândi personajul și noțiunea de *oblomovism* ca „model existențial”. „Oblomovismul meu înseamnă capacitatea omului de a întoarce spatele lumii pentru a se salva ca om”, remarcă Iacob Florea. De fapt, oblomovismul e personajul acestui eseu, nu Oblomov, și aceasta este marea realizare a eseului, de a personifica un concept, o idee, o aventură a ideilor.

MACHIAVELLISMUS REDIVIVUS ÎN STRUCTURA CUNOAȘTERII PSIHOLOGICE CONTEMPORANE

*Elena PRUS, dr. hab., prof. univ.,
Prorector pentru Proiecte
Universitatea Liberă Internațională din Moldova*

Într-o epocă definită a conexiunilor globale, Liudmila Anțibor revine la cauzele interminabilelor probleme de ordin socio-politic legate de factorul capitalului uman, de rolul și semnificația personalității în istorie și în dezvoltarea societății. În sens major, monografia *Макиавеллизм в структуре современного психологического знания: проблемы теории и методологии анализа* (Chișinău: CEP USM, 2014. 292 c., ISBN:978-9975-71-592-8), la bază o teză de doctor habilitat cu titlul *Machiavelismul în structura cunoașterii psihologice contemporane: probleme ale teoriei și metodologiei de analiză*, specialitatea 511.01 – Psihologie generală (susținută la USM în 2021), este un studiu despre devenirea paradigmatică a unui fenomen care a generat un amplu interes și o vastă biobibliografie științifică, memorialistică și mitografică.

Schimbarea contextului sociopsihologic actual, inclusiv în Republica Moldova, reformarea conștiinței sociale, regândirea orientărilor și idealurilor sociale au contribuit la interesul legat de personalitatea lui Niccolò Machiavelli și machiavelism. Fiind fenomene controversate și neomogene, tratate în mod diferit de la epocă la epocă, incluse/excluse în școli și direcții de diverse orientări, interesul specialiștilor din varii domenii se justifică prin intenția de a-l scoate din hățușul de speculații clișeizate.

Lucrarea Liudmilei Anțibor prezintă rezultatul unei cercetări specializate aprofundate în domeniul psihologiei generale, dar și un demers de natură socio-umană cu largi implicații interdisciplinare transversale. Elaborarea unui cadru teoretico-metodologic bine conturat al cercetării, pe de o parte, dar și strategiile apropiate identificate, pe de altă parte, au constituit premisele elaborării unui studiu doct de înaltă ținută pentru cei interesați de problemă din diferite perspective pe care le deschide.

Cunoașterea cadrului emergenței fenomenului Machiavelli în contextul civilizației europene, dar și imaginația profesională a

cercetătoarei au contribuit la reconfigurarea interpretativă a portretului istorico-psihologic al lui Machiavelli, considerat fondator al psihologiei politice moderne, și la dezvoltarea tradiției gândirii socio-politice pe care a întemeiat-o.

Studiul se distinge prin elucidarea hărții reale/ hărții mentale a fenomenului machiavelismului în arealurile cu tradiții diferite ale școlii sovietice/ruse și occidentale, incluzând examinarea interpretărilor clasice și cele de ultimă oră.

Luidmila Anțibor surprinde subtilitățile și paradoxurile gândirii lui Machiavelli legate de probleme de mentalitate, de valoare morală și comportament uman în contextul dificil când disensiunile socio-politice, pe de o parte, și alegerea personală motivată din punct de vedere al moralei timpului, vin în contradicție, iar facultățile *a gândi / a spune / a face* nu mai coincid. Potrivit convingerilor lui Machiavelli, societatea politică este o arenă de conflict și luptă între valori și interese sociale diferite, dând naștere adeziunii la diferite tipuri de opțiuni, iar prin aceasta, constată autoarea, gânditorul „a produs o ruptură radicală în gândirea politică a momentului și poate fi considerat *părintele pluralismului liberal contemporan*”.

Cercetătoarea configurează profilul filozofului italian ca „un gânditor realist și pragmatic, care conștientiza în mod esențial contradicțiile reale între morală și activitatea politică”. Conform doctrinei lui Machiavelli, arta de a conduce rezidă în corelarea scopurilor cu mijloacele prin care se pot atinge. Precizarea importantă a autoarei ține de faptul că este necesar de a analiza mijloacele „prin prisma relațiilor și a contextului din acele timpuri, adică să se ia în considerare situația politică și modul de înțelegere a relațiilor în stat din acel moment”. Iar actualitatea transpare în faptul că „gânditorul florentin a dezvoltat ideea, oarecum recunoscută, privind crearea unui sistem constructiv de funcționare a statului, care să țină cont de natura psihică și socială a individului și de rolul pe care îl are acesta în istoria umanității”. Iată, în expunerea autoarei, miezul doctrinei gânditorului florentin:

„Încercarea lui Machiavelli de a regândi și transforma cunoașterea despre fenomenul politicului, a impulsionat studiile psihosociale despre individul uman, creând o tradiție notabilă în acest sens. Așa cum individul uman nu este „perfect”, iar statul nu are nevoie de acesta, astfel, pentru realizarea necesităților și a scopurilor sale, în anumite situații, indivizii ar putea recurge la „violență” și diverse tactici care „transcend” normele morale. Deși aceste situații sunt posibile, acest fapt nu înseamnă nicidecum că aceste tactici sunt acceptabile. Machiavelli demonstrează că activitatea politică și arta conducerii statului nu este un mediu în care guvernează „normele etice și morale”, dar o „realitate” care funcționează după legile vremii și ale timpului. Tocmai aceste idei din teoria sa au suscitât dezbateri intense de-a lungul timpului printre cercetătorii din diverse domenii socio-umane.”

Ceea la ce converg numeroase cercetări este faptul că libertatea pentru filozof presupune „concretizarea dorințelor individuale și nu *inocularea* acestora prin presiuni din afara individului”. În psihologie, afirmă L. Anțibor, trăsătura ce descrie indivizii care au tendința de a crea confuzii și de a-i manipula pe ceilalți în scopul obținerii beneficiilor personale și a succesului este numită *machiavelism*. Astfel, obiectul cercetării îl constituie aspectele psihologice ale doctrinei lui Machiavelli „ca sorginte și factor social important pentru înțelegerea fenomenului machiavelismului”, înțeles ca „un mod de adaptare social-psihologică”. De atunci și până astăzi, ingineriile sociale și scenariile creative implică analiza psihologică în vederea explicării manipulării comportamentului uman.

Liudmila Anțibor conceptualizează fenomenul machiavelismului în psihologie prin identificarea a trei direcții generale de studiu: *direcția cognitivă* se referă la doctrina lui Machiavelli, cea *socială* analizează modul de interpretare a acestei doctrine în contextul socio-istoric, iar cea *individuală* implică istoria vieții lui Machiavelli. Foarte elaborat apare *modelul de cercetare multidisciplinară* care prezintă machiavelismul în structura cunoașterii actuale, asociind studiului psihologiei aspecte interdisciplinare ale filozofiei, politologiei, esteticii, eticii, pedagogiei, economiei. Un merit incontestabil al lucrării este delimitarea unei *noi direcții științifice – psihologia și politologia machiavelismului*. Astfel, studiul machiavelismului își extinde aplicațiile spre psihologia personalității, psihologia politică, psihologia comunicării, psihologia cognitivă, psihologia socială, psihologia clinică, psihologia organizațională ș.a. Toate aceste demersuri deschid orizonturi pentru multiple abordări teoretice ale fenomenului machiavelismului în psihologie cu accente specifice, în funcție de domeniu. În acest sens, autoarea analizează machiavelismul ca strategie stabilă de evoluție, ca și criteriu de adaptare psihosocială, ca și calitate necesară liderului, ca formă a imoralității, ca formă a disfuncțiilor individuale și sociale ș.a. Urmând aceste perspective, prezenta lucrarea capătă un pronunțat caracter interdisciplinar, conferindu-i originalitate.

Compartimentul *Implementarea rezultatelor științifice* impresionează prin elaborarea raportului psihologic, realizat la comanda procuraturii, privind tehnologiile de manipulare utilizate în propagandă, la care au participat un număr foarte ridicat de subiecți – 1723 de persoane. Cercetarea delimitează criteriile de bază ale *modelelor teoretice și experimentale* în studiul personalității cu tendințe de manipulare, fiind argumentate conexiunile dintre anumite trăsături de personalitate specifice persoanelor machiavelice. Prin aceasta, studiul permite elaborarea unor *programe de instruire* care includ și acțiuni de profilaxie/intervenție psihologică cu scopul de a dezvolta competențe asertive, capacități de înțelegere a sinelui și de rezistență la manipulare. Aceste programe sunt de interes nu doar pentru psihologi, dar și pentru alte domenii conexe (antropologie socială, etică, pedagogie, victimologie, securitate, drept, management).

Demersul investigativ întreprins în lucrare demonstrează gestiunea științifică profundă a ipotezelor înaintate și a demersului

euristic, strategii apropiate și consistență relevantă în elucidarea și înlăturarea contradicțiilor în normopatia fenomenului machiavelismului. Astfel, autoarea demonstrează că problematizarea parametrilor doctrinei machiavelismului este strâns legată de evoluția concepției personalității. Studiul analizează strategiile de dezvoltare în vederea formării personalității, care depind în mare măsură de viziunile despre lume, de scenariile personale, precum și de valorile morale și spirituale ale indivizilor. Acest postulat este deosebit de actual astăzi, când „autorealizarea, așa cum arată rezultatele mai multor cercetări psihologice, nu se produce fără realizarea propriilor idealuri și valori, iar noile condiții social-economice solicită exigențe din ce în ce mai înalte în raport cu ceea ce ar putea fi considerată o persoană de succes”. Or, afirmarea, autorealizarea și autoorganizarea sunt calități prin care se identifică astăzi omul activ și liderul. Interesul actual pentru doctrina lui Machiavelli este chiar mai actual ca niciodată, caracterizând sfera publică, comportamentul social și politic, deoarece include strategii care se orientează la modelarea viitorului.

Originalitatea cercetării rezidă, de asemenea, în efectuarea cercetărilor teoretice și empirice de teren pe un subiect care nu a mai fost abordat anterior, în demolarea unor idei și mituri depășite și în interpretarea lor modernă, în propunerea unor direcții și piste noi de investigație, care vizează abordări interdisciplinare a subiectului, în utilizarea cunoștințelor acumulate în cercetarea realităților socio-psihologice în contexte socioculturale diferite, în experimentarea de tehnici și metode de cercetare, precum și în prezentarea rezultatelor obținute într-o manieră convingătoare.

Lucrarea se distinge prin expunere sistemică, concludentă, fără abateri inutile, prin coerență conceptuală, ceea ce duce la o lectură antrenantă, instructivă din toate punctele de vedere și spre o imagine de ansamblu întru totul convingătoare despre contribuția incontestabilă a autoarei la sporirea relevanței subiectului și la deschiderea orizonturilor interdisciplinare.